Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur

Dikshaurjit International Interdisciplinary Research Journal, Maharashtra Latur

www.diirjournal.com

diirjournal@gmail.com

ISSUE -VI

VOLUME -I JULY 2026

Chief Editor -Mr. Balasaheb C Singekar

Co Chief Editor -Dr. Shaikh Aref

Address
Khadgaon Rd, Sambhaji Nagar,
NearSmt. Sushiladevi Deshmukh
Senior College, Latur,
Maharashtra 413512, India.

Phone
9890408998, 8329647660
Email ID : diirjournal@gmail.com
Website : https://www.diirjournal.com

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

-BOARD-

Chief Editor

Chief Editor
Mr. Kamble Balu Chandrakant

Chief Editor

Mr. Kamble Balu Chandrakant
Ass.teacher,
Shri Shivaji High School,latur

diirjournal@gmail.com

Co Chief Editor

Dr. Shaikh Aref
Assistant Professor (English)
G. K. Joshi (Night) Commerce College, Latur

CO/ Chief Editor

Dr. Shaikh Aref
Assistant Professor (English)
G. K. Joshi (Night) Commerce College, Latur

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

-Editorial BOARD-

Name: Dr. Aref P. Shaikh

Assisstant Professor | Ph.D., M.A. [English], B.Ed.

Contact: +91 989-036-1418

E-mail: shaikhrf04@gmail.com

Weblink : https://gkjoshinightcollegelatur.org/staff-profile/

Name: Dr. Sujata N. Chavan

I/C Principal | Ph.D., M.com, M.A. [Eco.], D.S.M.

Contact: +91 983-441-1035

E-mail: principalgkj@gmail.com

Weblink : https://gkjoshinightcollegelatur.org/staff-profile/

Name: DR. UJWALA BALID

Principal – Azad Senior collge, Ausa

Contact: +917350849222

E-mail: balidujwala@gmail.com

Weblink : https://www.azadbedcollegeausa.com/faculty/

-Editorial BOARD-

Name: Dr. Faruk Tamboli

Assistant Professor

Dept Of Marathi

Sharadchandra Mahavidyalaya Shiradhon Maharashtra

Contact: 9730881400 / 7385491400.

E-mail: farukt371@gmail.com.

Weblink : https://www.shms.ac.in/faculty-details/

Name: Dr. Pramod Gyandev Shinde

Associate Professor, Political Science

Dayanand College of Law, Latur

E-mail: pgshinde26@gmail.com

Contact: +91 98232 89780

Weblink : https://dayanandlaw.org/faculty/

-Editorial BOARD-

Associate Professor Dr. Sanya Kenaphoom

Academic Position: Associate Professor (Public Administration)

Executive Position

1.\` \` Director of Research and Development Institute, Rajabhat Mahasarakham University,

Thailand

2.\` \` Director of Public Administration Program, Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University, Thailand

Organization: Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University, Thailand 44000, E-mail: zumsa_17@hotmail.com

Weblink https://rmu-th.academia.edu/AssociateProfessorDrSanyaKenaphoom/CurriculumVitae

John W. Creswell, PhD
PhD 1974 University of Iowa
College leadership and Sociology
MA 1972 University of Iowa
Student Affairs and Counseling
BA 1967 Muskingum College
History and Political Science
Weblink : https://www.johnwcreswell.com/bio

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

- REGIONAL BOARD-

Dr. Rajesh Keshavrao Yadav

Principal

Dyanjyoti College Bachelor Of Education,soigaon Ta-Soigaon

Dist-chhatrapati Sambhaji Nagar. Maharashtra.

Dr. A.K. Shaikh

Principal

Signet Public School Mumbai

Dr. Shaikh Aref

Assistant Professor (English)

G.k. Joshi (Night) Commerce College, Latur

Shri. Sachin Bhagwat Surwase

Assistant Professor

Azad Senior College, Aus

Dr. Balid Ujwala Shimon

Principal

Hindustani Education Society's

Azad Senior College, Ausa

INDEX

Sr. No.	Author Name	Research Paper / Article Name	Page No
01	श्रीमती ज्योतस्ना पाटील	अभंगवाणीचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणाऱ्या परिणामकारकतेचा अभ्यास	08-09
02	प्रा.सुरवसे सदानंद	प्रशिक्षण महाविद्यालयाचा शिक्षकांच्या अध्यापनावर होणा?या परिणामकारकतेचा अभ्यास	10-11
03	प्रा.विनोद वाघ	क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणाऱ्या परिणामकारकतेचा अभ्यास	12-13
04	प्रा.सचिन गायकवाड	अध्ययन वक्राचे नियम आणि अध्यापन :एक अभ्यास	14-15

Dikshaurjit International Interdisciplinary Research Journal, Maharashtra Latur
www.diirjournal.com
diirjournal@gmail.com

VOLUME- 1 ISSU -VI 16 July 2026

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

श्रीमती ज्योतस्ना पाटील
अरणेश्वर अध्यापक विद्यालय,पुणे

अभंगवाणीचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणाऱ्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

सारांश

विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर विविध मानसिक, सामाजिक व शैक्षणिक घटकांचा प्रभाव पडतो. त्यापैकी अभाग्यवाणी (नकारात्मक बोलणे, निराशाजनक शब्द, अपमानास्पद भाषा) हा महत्त्वाचा घटक आहे. या संशोधनाचा उद्देश विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर अभाग्यवाणीचा होणारा परिणाम अभ्यासणे हा आहे. संशोधनासाठी सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर करण्यात आला. प्रश्नावलीद्वारे माहिती संकलित करून तिचे विश्लेषण करण्यात आले. निष्कर्षानुसार अभाग्यवाणीमुळे विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास, एकाग्रता आणि शैक्षणिक प्रगती यावर नकारात्मक परिणाम होतो. सकारात्मक संवाद विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेसाठी अधिक उपयुक्त ठरतो.

प्रस्तावना

संशोधनाची पार्श्वभूमी

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी सकारात्मक वातावरण आवश्यक असते. शिक्षक, पालक किंवा मित्रांकडून सतत नकारात्मक बोलणे, टोमणे मारणे किंवा कमी लेखणे याला येथे 'अभाग्यवाणी' असे संबोधले आहे. अशा वातावरणामुळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर विपरीत परिणाम होऊ शकतो. शिक्षणातील सकारात्मक अभिप्राय विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास व अभ्यासातील लक्ष वाढवू शकतो.

संशोधनाची गरज

विद्यार्थ्यांवर नकारात्मक भाषेचा प्रभाव समजून घेणे.

अध्ययन क्षमता वाढविण्यासाठी सकारात्मक वातावरण निर्माण करणे.

शिक्षक व पालकांना योग्य मार्गदर्शन मिळणे.

संशोधनाची उद्दिष्टे

अभाग्यवाणीचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणारा परिणाम अभ्यासणे.

विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वासावर होणारा परिणाम जाणून घेणे.अध्ययनातील एकाग्रतेवर होणारा परिणाम तपासणे.

सकारात्मक संवादाचे महत्त्व स्पष्ट करणे.

गृहितके

अभाग्यवाणीमुळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेत घट होते.

सकारात्मक संवादामुळे विद्यार्थ्यांची अध्ययन क्षमता वाढते.

साहित्याचा आढावा

अपूर्वीच्या संशोधनानुसार सकारात्मक अध्यापन, प्रेरणादायी वातावरण आणि चांगल्या अध्ययन सवयी यांचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक यशाशी सकारात्मक संबंध आढळतो. अध्ययन सवयी, एकाग्रता आणि मानसिक स्वास्थ्य सुधारल्यास शैक्षणिक कामगिरीत वाढ होते.

संशोधन पद्धती

संशोधन प्रकार: वर्णनात्मक सर्वेक्षण

विद्यार्थी

निवड पद्धती: यादृच्छिक नमुना

साधने: प्रश्नावली

सांख्यिकीय विश्लेषण: टक्केवारी व सरासरी

माहितीचे विश्लेषण

घटक टक्केवारी

अभाग्यवाणीचा नकारात्मक परिणाम जाणवतो

आत्मविश्वास कमी झाला

अभ्यासात एकाग्रता कमी झाली

सकारात्मक प्रोत्साहन उपयुक्त वाटते

निष्कर्ष

अभाग्यवाणीचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर नकारात्मक परिणाम होतो.

विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास कमी होतो.

एकाग्रतेत घट होते.

सकारात्मक भाषा व प्रोत्साहन विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीस सहाय्यक ठरते.

शिफारसी

विद्यार्थ्यांशी नेहमी सकारात्मक संवाद साधावा.

शिक्षकांनी प्रेरणादायी अध्यापन करावे.

पालकांनी मुलांना प्रोत्साहन द्यावे.

शाळांमध्ये समुपदेशन कार्यक्रम आयोजित करावेत.

संदर्भ

भगवद्गीता अभ्यासक्रमाचा विद्यार्थ्यांवरील परिणाम

Study Habit among English and Marathi Medium Student, IJSR, 2019.

A Study on Students' Study Habits and Their Impact on Academic Performance, 2026.

www.diirjournal.com
diirjournal@gmail.com
Dikshaurjit International Interdisciplinary Research Journal, Maharashtra Latur

VOLUME- 1 ISSU -VI 16 July 2026
Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)
Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

प्रा.सुरवसे सदानंद
ज्ञानदा वरिष्ठ महाविद्यालय, नाशिक

प्रशिक्षण महाविद्यालयाचा शिक्षकांच्या अध्यापनावर होणा?्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

सारांश

शिक्षक हा शिक्षण प्रक्रियेतील महत्त्वाचा घटक आहे. गुणवत्तापूर्ण अध्यापनासाठी शिक्षकांना प्रशिक्षण देणे आवश्यक असते. प्रशिक्षण महाविद्यालयामध्ये शिक्षकांना अध्यापन कौशल्ये, वर्ग व्यवस्थापन, शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा वापर, मूल्यांकन पद्धती आणि व्यावसायिक मूल्ये यांचे प्रशिक्षण दिले जाते. प्रस्तुत संशोधनाचा उद्देश प्रशिक्षण महाविद्यालयाचा शिक्षकांच्या अध्यापनावर होणारा परिणाम अभ्यासणे हा आहे. संशोधनासाठी वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला. प्रश्नावलीच्या माध्यमातून माहिती संकलित करून तिचे विश्लेषण करण्यात आले. निष्कर्षानुसार प्रशिक्षणामुळे शिक्षकांच्या अध्यापन कौशल्यात, आत्मविश्वासात, विद्यार्थी-केंद्रित अध्यापनात आणि शैक्षणिक गुणवत्तेत सकारात्मक वाढ झाल्याचे आढळून आले.

की-वर्ड्स: प्रशिक्षण महाविद्यालय, शिक्षक, अध्यापन, परिणामकारकता, अध्यापन कौशल्ये.

प्रस्तावना

आजच्या ज्ञानाधारित समाजात गुणवत्तापूर्ण शिक्षणासाठी प्रशिक्षित शिक्षकांची गरज अत्यंत महत्त्वाची आहे. शिक्षक प्रशिक्षण महाविद्यालये शिक्षकांना प्रभावी अध्यापन पद्धती, अध्यापन नियोजन, शैक्षणिक तंत्रज्ञान, मूल्यांकन आणि वर्ग व्यवस्थापन यांचे प्रशिक्षण देतात. या प्रशिक्षणामुळे शिक्षकांची व्यावसायिक क्षमता विकसित होते आणि अध्यापन अधिक प्रभावी बनते.

संशोधनाची गरज

शिक्षक प्रशिक्षणाचे महत्त्व समजून घेण्यासाठी.
प्रशिक्षणामुळे अध्यापन कौशल्यात झालेल्या बदलांचा अभ्यास करण्यासाठी.
विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तापूर्ण शिक्षणासाठी प्रशिक्षित शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करण्यासाठी.
प्रशिक्षण कार्यक्रम अधिक प्रभावी करण्यासाठी सूचना मिळविण्यासाठी.

संशोधनाची समस्या

‘प्रशिक्षण महाविद्यालयाचा शिक्षकांच्या अध्यापनावर होणा?्या परिणामकारकतेचा अभ्यास.‘

संशोधनाची उद्दिष्टे

प्रशिक्षण महाविद्यालयामुळे शिक्षकांच्या अध्यापन कौशल्यात झालेल्या बदलांचा अभ्यास करणे.
शिक्षकांच्या आत्मविश्वासावर प्रशिक्षणाचा परिणाम जाणून घेणे.
आधुनिक अध्यापन तंत्रांचा वापर कितपत वाढला आहे हे तपासणे.
विद्यार्थी-केंद्रित अध्यापनावर प्रशिक्षणाचा प्रभाव अभ्यासणे.

गृहितके

प्रशिक्षण महाविद्यालयामुळे शिक्षकांच्या अध्यापनात सकारात्मक बदल होतो.
प्रशिक्षणामुळे शिक्षकांचा आत्मविश्वास वाढतो.
प्रशिक्षणानंतर आधुनिक अध्यापन पद्धतींचा वापर अधिक होतो.

संशोधनाची व्याप्ती

हे संशोधन प्रशिक्षण महाविद्यालयातील प्रशिक्षित शिक्षकांपुरते मर्यादित आहे.

मर्यादा

संशोधन निवडक महाविद्यालयांपुरते मर्यादित आहे. माहिती प्रश्नावलीवर आधारित असल्यामुळे प्रतिसादांवर अवलंबून आहे.

साहित्याचा आढावा

विविध संशोधनांमध्ये असे आढळून आले आहे की शिक्षक प्रशिक्षणामुळे अध्यापनाची गुणवत्ता सुधारते. प्रशिक्षित शिक्षक विद्यार्थ्यांच्या गरजा लक्षात घेऊन अध्यापन करतात. प्रशिक्षणामुळे वर्ग व्यवस्थापन, शैक्षणिक साधनांचा वापर, डिजिटल माध्यमांचा उपयोग आणि विद्यार्थ्यांच्या सहभागात वाढ होते.

संशोधन पद्धती

संशोधन प्रकार: व

ार्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धती

लोकसंख्या: प्रशिक्षण महाविद्यालयातील प्रशिक्षित शिक्षक

नमुना: ? शिक्षक

नमुना निवड पद्धती: साधी यादृच्छिक नमुना पद्धती

संशोधन साधन: संरचित प्रश्नावली

माहिती संकलन: प्रत्यक्ष भेट व प्रश्नावली

माहिती विश्लेषण: टक्केवारी, सरासरी आणि आलेख

माहितीचे विश्लेषण

निरीक्षण	टक्केवारी
अध्यापन कौशल्यात सुधारणा	८८%
आत्मविश्वासात वाढ	८४%
आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर	८०%
विद्यार्थी-केंद्रित अध्यापनात वाढ	८६%
वर्ग व्यवस्थापनात सुधारणा	८२%

विश्लेषण: बहुसंख्य शिक्षकांनी प्रशिक्षणामुळे त्यांच्या अध्यापनात लक्षणीय सुधारणा झाल्याचे नमूद केले.

प्रकरण ? : निष्कर्ष

प्रशिक्षण महाविद्यालयामुळे शिक्षकांच्या अध्यापन कौशल्यात सकारात्मक सुधारणा होते.

शिक्षकांचा आत्मविश्वास आणि व्यावसायिक दृष्टिकोन विकसित होतो.

आधुनिक अध्यापन पद्धती आणि तंत्रज्ञानाचा वापर वाढतो.

विद्यार्थी-केंद्रित अध्यापन अधिक प्रभावी होते.

वर्ग व्यवस्थापन आणि मूल्यांकन पद्धतीत सुधारणा दिसून येते.

शिफारसी

सर्व शिक्षकांना नियमित सेवापूर्व व सेवांतर्गत प्रशिक्षण द्यावे.

प्रशिक्षणात डिजिटल शिक्षण व कृतीआधारित अध्यापनावर भर द्यावा.

प्रशिक्षणानंतर शिक्षकांच्या अध्यापनाचे वेळोवेळी मूल्यमापन करावे.

प्रशिक्षण कार्यक्रम अधिक व्यावहारिक व अनुभवाधारित असावेत.

प्रशिक्षण महाविद्यालयांनी आधुनिक शैक्षणिक साधनांचा प्रभावी वापर करावा.

संदर्भसूची

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (ग़क्ष्) २०२०.

राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (ग़क्क्ङच्) प्रकाशने.

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (ग्च्क्क्ङच्) प्रकाशने.

ग.क्ङु./ए.क्ङु. संशोधन पद्धती विषयावरील मान्यताप्राप्त संदर्भग्रंथ.

शिक्षक शिक्षण व अध्यापन कौशल्यावरील विविध संशोधन लेख.

VOLUME- 1 ISSU -VI 16 July 2026

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

प्रा.विनोद वाघ
शांतीनिकेतन अध्यापक विद्यालय,ठाणे

क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणा?या परिणामकारकतेचा अभ्यास

सारांश

आजच्या शिक्षण व्यवस्थेत विद्यार्थीकेंद्रित शिक्षणाला विशेष महत्त्व दिले जाते. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (२०२०) आणि राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा (२०२३) यामध्ये क्षमताधिष्ठित शिक्षण (ही संकल्पना प्रभावीपणे मांडली आहे. या शिक्षणपद्धतीमध्ये विद्यार्थ्याने विशिष्ट ज्ञान, कौशल्ये, मूल्ये आणि कृतीक्षमतेचे अपेक्षित स्तर प्राप्त केले आहेत की नाही, यावर भर दिला जातो. प्रस्तुत संशोधनाचा उद्देश क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणा?या परिणामाचा अभ्यास करणे हा आहे. संशोधनासाठी वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला. प्रश्नावलीच्या साहाय्याने माहिती संकलित करून तिचे विश्लेषण करण्यात आले. निष्कर्षानुसार क्षमताधिष्ठित शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांची अध्ययन क्षमता, आत्मविश्वास, समस्या सोडविण्याची क्षमता, सर्जनशीलता आणि शैक्षणिक गुणवत्ता यामध्ये सकारात्मक वाढ झाल्याचे आढळले.

प्रस्तावना

शिक्षणाचे उद्दिष्ट केवळ माहिती देणे नसून विद्यार्थ्यांमध्ये आवश्यक ज्ञान, कौशल्ये, मूल्ये आणि जीवनोपयोगी क्षमता विकसित करणे हे आहे. यासाठी क्षमताधिष्ठित शिक्षण पद्धती प्रभावी मानली जाते. या पद्धतीमध्ये विद्यार्थ्यांच्या प्रत्यक्ष कृती, अनुभव, सहभाग आणि समस्या सोडविण्याच्या क्षमतेवर भर दिला जातो. त्यामुळे विद्यार्थ्यांची अध्ययन क्षमता अधिक प्रभावीपणे विकसित होते.

संशोधनाची गरज

विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा प्रभाव जाणून घेणे.

शिक्षकांना प्रभावी अध्यापन पद्धतींबाबत मार्गदर्शन मिळणे.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानुसार गुणवत्तापूर्ण शिक्षणाला चालना देणे.

विद्यार्थ्यांमध्ये स्व-अध्ययन, चिकित्सक विचार आणि सर्जनशीलता विकसित करणे.

संशोधनाची समस्या

'क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणा?या परिणामकारकतेचा अभ्यास.

संशोधनाची उद्दिष्टे

क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणारा परिणाम अभ्यासणे.

विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वासावर होणारा परिणाम जाणून घेणे.

समस्या सोडविण्याच्या क्षमतेत झालेल्या बदलांचा अभ्यास करणे.

शैक्षणिक गुणवत्तेवर होणारा परिणाम तपासणे.

?.? गृहितके

क्षमताधिष्ठित शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेत सकारात्मक वाढ होते.

विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढतो.

समस्या सोडविण्याची क्षमता सुधारते.

शैक्षणिक गुणवत्तेत वाढ होते.

व्याप्ती

हे संशोधन निवडक माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांपुरते मर्यादित आहे.‘व्याप्ती

हे संशोधन निवडक माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांपुरते मर्यादित आहे.‘

संशोधनाची उद्दिष्टे

क्षमताधिष्ठित शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेवर होणारा परिणाम अभ्यासणे.

विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वासावर होणारा परिणाम जाणून घेणे.

समस्या सोडविण्याच्या क्षमतेत झालेल्या बदलांचा अभ्यास करणे.

शैक्षणिक गुणवत्तेवर होणारा परिणाम तपासणे.

गृहितके

क्षमताधिष्ठित शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेत सकारात्मक वाढ होते.

विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढतो.

समस्या सोडविण्याची क्षमता सुधारते.

शैक्षणिक गुणवत्तेत वाढ होते.

मर्यादा

संशोधन निवडक शाळांपुरते मर्यादित आहे.

माहिती प्रश्नावलीतील उत्तरांवर आधारित आहे.

वेळ व साधनांच्या मर्यादा आहेत.

साहित्याचा आढावा

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार क्षमताधिष्ठित शिक्षण विद्यार्थ्यांच्या संकल्पनात्मक समज, चिकित्सक विचार, सर्जनशीलता आणि समस्या सोडविण्याच्या कौशल्यांना प्रोत्साहन देते. विविध संशोधनांनुसार ही शिक्षणपद्धती विद्यार्थ्यांचा सहभाग, स्व-अध्ययन आणि शैक्षणिक यश वाढवते.

संशोधन पद्धती

संशोधन प्रकार: वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धती
लोकसंख्या: माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थी
नमना: विद्यार्थी
नमुना निवड पद्धती: साधी यादृच्छिक नमुना पद्धती
संशोधन साधन: संरचित प्रश्नावली
माहिती संकलन: प्रत्यक्ष भेट व प्रश्नावली
माहिती विश्लेषण: टक्केवारी, सरासरी व आलेख

प्रकरण ? : माहितीचे विश्लेषण

निरीक्षण	टक्केवारी
अध्ययन क्षमतेत वाढ	९०७
आत्मविश्वासात वाढ	८६७
समस्या सोडविण्याची क्षमता सुधारली	८४७
वर्गातील सहभाग वाढला	८८७
शैक्षणिक गुणवत्तेत सुधारणा	८९७

विश्लेषण: बहुसंख्य विद्यार्थ्यांनी क्षमताधिष्ठित शिक्षणामळे त्यांच्या अध्ययन क्षमतेत आणि शैक्षणिक प्रगतीत सकारात्मक बदल झाल्याचे नमूद केले.

प्रकरण ? : निष्कर्ष

क्षमताधिष्ठित शिक्षणामळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेत सकारात्मक वाढ होते.

विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास आणि वर्गातील सहभाग वाढतो.

समस्या सोडविण्याची व चिकित्सक विचार करण्याची क्षमता विकसित होते.

शैक्षणिक गणवत्ता आणि अध्ययनातील रुची वाढते.

विद्यार्थीकेंद्रित अध्यापन अधिक प्रभावी ठरते.

शिफारसी

सर्व शाळांमध्ये क्षमताधिष्ठित शिक्षणाची प्रभावी अंमलबजावणी करावी.

शिक्षकांना नियमित प्रशिक्षण द्यावे.

प्रकल्पाधारित, कृतीआधारित आणि अनुभवाधारित शिक्षणावर भर द्यावा.

सतत सर्वकष मूल्यमापन (क्क्क) व कौशल्याधारित मूल्यांकनाचा वापर वाढवावा.

विद्यार्थ्यांना स्व-अध्ययन व सहयोगी अध्ययनासाठी प्रोत्साहित करावे.

संदर्भसूची

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (ग़्क्क) २०२०, भारत सरकार.
राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा (ग़्क्क़) २०२३.
NCERT – Learning Outcomes at the Elementary Stage.
¨É½É®É¹]Å ®ÉVªÉ ¶ÉèIÉÊhÉEò ºÉÆ¶ÉÉävÉxÉ ´É |ÉÊ¶ÉIÉhÉ {ÉÊ®¹Én (MSCERT) |ÉEòÉ¶ÉxÉä.
Best, J. W. & Kahn, J. V. Research in Education.
Kothari, C. R. Research Methodology: Methods and Techniques.

VOLUME- 1 ISSU -VI 16 July 2026
Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)
Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

प्रा.सचिन गायकवाड
छ.शिवाजी उच्च मा.विद्यालय,संभाजीनगर

अध्ययन वक्राचे नियम आणि अध्यापन : एक अभ्यास

सारांश

शिक्षण प्रक्रियेमध्ये अध्ययन वक्र ही अत्यंत महत्त्वाची मानसशास्त्रीय संकल्पना आहे. अध्ययन वक्र विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील प्रगती, गती आणि कार्यक्षमतेचे चित्रण करतो. अध्ययनाच्या सुरुवातीच्या टप्प्यात प्रगती जलद होते, त्यानंतर काही काळ स्थिरता (घ्थ्ङ्ठ्यङ्कङ्ठ्व) येते आणि योग्य अध्यापन, सराव व प्रेरणा मिळाल्यास पुन्हा प्रगती सुरु होते. प्रस्तुत संशोधनाचा उद्देश अध्ययन वक्राच्या नियमांचा अध्यापन प्रक्रियेवर होणारा परिणाम अभ्यासणे हा आहे. वर्णनात्मक सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर करून माहिती संकलित करण्यात आली. निष्कर्षानुसार अध्ययन वक्राचे नियम लक्षात घेऊन केलेले अध्यापन विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनाची गुणवत्ता, आकलन, सहभाग आणि शैक्षणिक यश वाढविण्यास उपयुक्त ठरते.

की-शब्द: अध्ययन वक्र, अध्यापन, अध्ययन, शिक्षण मानसशास्त्र, परिणामकारकता.

प्रस्तावना

अध्ययन ही सतत चालणारी प्रक्रिया आहे. प्रत्येक विद्यार्थी समान गतीने शिकत नाही. काही विद्यार्थी जलद शिकतात, तर काहींना अधिक वेळ व सरावाची गरज असते. विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील प्रगतीचे आलेखीय स्वरूप म्हणजे अध्ययन वक्र (ख्ङ्कङ्ठ्व्द्दत्दढ़ क्द्बद्धध्ड्ढ) होय. अध्ययन वक्र शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचा अंदाज घेण्यास आणि त्यानुसार अध्यापनात आवश्यक बदल करण्यास मदत करतो.

संशोधनाची गरज

अध्ययन वक्राच्या नियमांचा अध्यापनात उपयोग समजून घेण्यासाठी.
विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील अडचणी ओळखण्यासाठी.
प्रभावी अध्यापन पद्धती विकसित करण्यासाठी.
विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन क्षमतेत वाढ करण्यासाठी.

संशोधनाची समस्या

'अध्ययन वक्राचे नियम आणि अध्यापन : एक अभ्यास.'

संशोधनाची उद्दिष्टे

अध्ययन वक्राची संकल्पना समजून घेणे.
अध्ययन वक्राचे नियम अभ्यासणे.
अध्ययन वक्राचा अध्यापनावर होणारा परिणाम अभ्यासणे.
अध्ययन वक्राच्या आधारे प्रभावी अध्यापनासाठी सूचना देणे.

गृहितके

अध्ययन वक्राचे नियम लक्षात घेऊन केलेले अध्यापन अधिक परिणामकारक ठरते.
नियमित सरावामुळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनात प्रगती होते.
योग्य प्रेरणा व अभिप्रायामुळे अध्ययनातील स्थिरता कमी होते.

व्याप्ती

हे संशोधन माध्यमिक शाळेतील शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांपुरते मर्यादित आह

मर्यादा

संशोधन निवडक शाळांपुरते मर्यादित आहे.

माहिती प्रश्नावलीवर आधारित आहे.

वेळ आणि साधनांच्या मर्यादा आहेत.

: साहित्याचा आढावा

शिक्षण मानसशास्त्रानुसार अध्ययन वक्र विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचे महत्त्वपूर्ण निदर्शक आहे. थॉर्नडाइक, स्किनर आणि इतर शिक्षणतज्ज्ञांनी अध्ययनातील सराव, प्रेरणा, पुनरावृत्ती आणि अभिप्राय यांचे महत्त्व स्पष्ट केले आहे. विविध संशोधनांमध्ये अध्ययन वक्र लक्षात घेऊन केलेले अध्यापन अधिक प्रभावी असल्याचे आढळून आले आहे.

: अध्ययन वक्राचे नियम

. प्रारंभीची जलद प्रगती

विद्यार्थी नवीन विषय उत्साहाने शिकत असल्यामुळे सुरुवातीला प्रगती वेगाने होते.

. स्थिरतेचा टप्पा

काही काळानंतर प्रगती मंदावते. यावेळी नवीन पद्धती, प्रेरणा आणि पुनरावृत्ती आवश्यक असते.

?. पुनः प्रगती

योग्य मार्गदर्शन, सराव आणि अभिप्राय मिळाल्यानंतर विद्यार्थ्यांची प्रगती पुन्हा वाढते.

?. वैयक्तिक भिन्नता

प्रत्येक विद्यार्थ्याची शिकण्याची गती आणि क्षमता वेगवेगळी असते.

?. सरावाचे महत्त्व

नियमित सरावामुळे अध्ययन अधिक दृढ आणि प्रभावी होते.

प्रकरण ? : संशोधन पद्धती

संशोधन प्रकार: वर्णनात्मक सर्वेक्षण

लोकसंख्या: माध्यमिक शाळेतील शिक्षक व विद्यार्थी

नमुना: ?? शिक्षक व ?? विद्यार्थी

नमुना निवड पद्धती: साधी यादृच्छिक नमुना पद्धती

संशोधन साधन: प्रश्नावली

माहिती संकलन: प्रत्यक्ष भेट व प्रश्नावली

माहिती विश्लेषण: टक्केवारी व सरासरी

प्रकरण ? : माहितीचे विश्लेषण

निरीक्षण	टक्केवारी
अध्ययन वक्रानुसार अध्यापन उपयुक्त	८८%
विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढला	८६%
अध्ययनातील प्रगती सुधारली	८४%
नियमित सरावामुळे यश वाढले	९०%
प्रेरणेमुळे अध्ययनात सुधारणा	८७%

प्रकरण ? : निष्कर्ष

अध्ययन वक्राचे नियम लक्षात घेऊन केलेले अध्यापन अधिक प्रभावी ठरते.

नियमित सरावामुळे विद्यार्थ्यांची अध्ययन क्षमता वाढते.

प्रेरणा, पुनरावृत्ती आणि योग्य अभिप्रायामुळे अध्ययनातील अडथळे कमी होतात.

विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक क्षमतांनुसार अध्यापन केल्यास शैक्षणिक गुणवत्ता सुधारते.

शिफारसी

शिक्षकांनी अध्ययन वक्र लक्षात घेऊन अध्यापनाचे नियोजन करावे.

विद्यार्थ्यांना नियमित सराव व पुनरावृत्तीची संधी द्यावी.

अध्यापनात कृतीआधारित आणि विद्यार्थीकेंद्रित पद्धतींचा वापर करावा.

विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी सकारात्मक अभिप्राय व प्रेरणा द्यावी.

वैयक्तिक फरक लक्षात घेऊन अध्यापनात आवश्यक बदल करावेत.

संदर्भसूची

Aggarwal, J. C. – Educational Psychology.
Bhatia, H. R. – Educational Psychology and Guidance.
Mangal, S. K. – Advanced Educational Psychology.